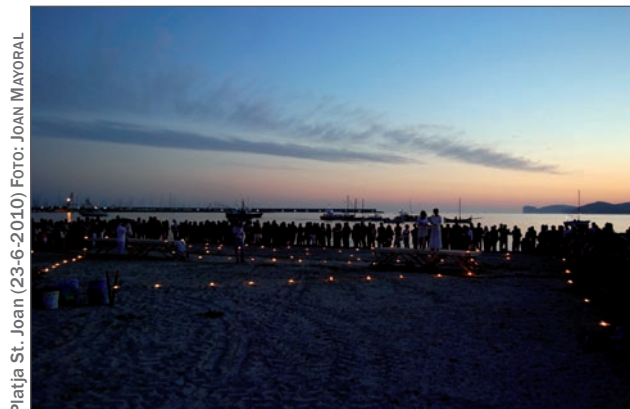

Commemoració del cinquantè aniversari del Retrobament*

GUIDO SARI

*Transcripció d'una bona part del discurs pel 50è aniversari del Retrobament, pronunciat en el Teatre Cívic de l'Alguer el 23 de juny del 2010, dia de l'inici oficial dels actes de commemoració.

Platja St. Joan (23-6-2010) Foto: JOAN MAYORAL

Pasqual Melhai mostra el llibre *Retrobament de l'Alguer*; a la dreta hi ha Conrad Valls
FOTO: JOAN MAYORAL

Una consideració, encara que breu, sobre el Retrobament, amb motiu de la celebració del seu cinquantè aniversari, que no ha d'anar separada de la constatació que el Retrobament no es pot commemorar de la mateixa manera que la d'un esdeveniment qualsevol.

El Retrobament no és un fet que es fes i concloués en una data determinada, l'any 1960. Aquesta és la data del famós creuer, del viatge cap a l'Alguer de cent cinquanta catalans peninsulars. Però el significat del Retrobament transcendeix

el viatge amb vaixell, demana que les motivacions, les aspiracions, les conviccions, les esperances que el van suscitar i organitzar trobin actuacions constants, demana que no ens acontentem d'una episdica i ocasional commemoració.

Per a comprendre el valor simbòlic d'aquell viatge hem de reflexionar una mica sobre el mot *Retrobament*. I fóra bo de preguntar-nos: què és el Retrobament? Certament no es limita a l'any 1960, encara que aquesta data representi la culminació d'un treball assidu

i llarg de les dues parts involucrades: Catalunya i l'Alguer. I, com que es tracta d'una culminació, hi podem distingir els antecedents que van preparar el terreny. Podríem dir també que el Retrobament de l'any 1960 és, en realitat, un segon Retrobament. Quant a percepció popular, és el Retrobament per excel·lència, perquè és el que va gaudir de més acollença popular. En fotografies de llavors veiem que encara per a molts algueresos hi ha el record d'un fet en què va participar una multitud enorme que s'atapeïa al moll, ple de gom a gom. El poble va sentir-se involucrat en aquella trobada. Potser per primera vegada un fet cultural es convertia en fet social. La presència dels catalans de ponent actuava com una mena de reforç identitari. Hem de recordar que la consciència identitària en aquells anys era fortíssima.

El primer Retrobament és el del segle anterior, el del vuit-cents, quan, després d'un silenci de gairebé un segle i mig (144 anys), alguns intel·lectuals catalans descobreixen l'existència de l'Alguer. Són els anys del ple fulgor de la Renaixença catalana. En els Jocs Florals de 1864 hi participa un arxiver de Càller, Ignazio Pillito, amb un assaig en català sobre el *Consolat de Mar* del segle XIV. El promotor dels Jocs, Manuel Milà i Fontanals, encuriós per l'ús del català

FOTO: AMADEU BAGUÉS

Unes 30.000 persones al moll de l'Alguer, any 1960

li escriu, i d'aquesta manera s'adona que el català, oblidat en tota l'illa, encara es parla a l'Alguer. Quatre anys després, l'arqueòleg Francesc Martorell i Peña, durant una estada a l'Alguer, té la possibilitat de constatar aquesta peculiaritat i posa Milà i Fontanals en contacte amb l'alguerès Josep Frank. És l'inici d'un seguit de nombroses correspondències epistolars i de projeccions a un exterior tot català per part dels intel·lectuals algueresos. Però qui donarà més ressonància a la descoberta serà Eduard Toda i Güell, que arriba a l'Alguer l'any 1887. Toda, amb els seus llibres sobre l'Alguer i amb les nombroses conferències sobre aquesta ciutat, va afavorir d'una manera decisiva la represa de les relacions entre l'Alguer i els Països Catalans; a més, va posar els intel·lectuals algueresos en contacte amb el món cultural català, els va despertar interès per la llengua i per tot allò que era lligat a la cultura catalana de la ciutat, els va estimular a prendre consciència de la pròpia identitat lingüística, ajudant-los a sortir del localisme i de les limitacions del dialecte. Sense Toda no hauríem tingut la primera renaixença algueresa. Tots els intel·lectuals d'aquell període, els qui formen el grup de la Palmavera, reconeixen com a imprescindibles la seva presència i obra. La seva activitat, és a dir, els intercanvis epistolars, els viatges, els contactes culturals, les noves amistats, la participació en primera persona en congressos d'abast internacional (com el Primer Congrés de la Llengua Catalana del 1906, en el qual van participar Ramon Clavellet i Joan Palomba) contribuïren a crear un clima d'efervescència cultural que, tanmateix, tan sols podia ser compartit per un grup reduït. La voluntat de

donar nova dignitat al propi dialecte topava amb la realitat del temps. I la realitat era que la italianització, la marxa del procés de substitució lingüística eren massa fortes per a les dèbils forces dels joves renaixentistes que no podien comptar amb la solidaritat de la resta dels algueresos.

I encara, durant els anys del feixisme, pel que fa al camp lingüístic, la nova ideologia imposava l'italià com a única

llengua nacional i contribuïa a accelerar el procés de marginació de l'alguerès. Els anys del feixisme van ser anys de silenci per als qui volien fer un ús literari de la llengua històrica de l'Alguer.

El fracàs dels ideals d'una pàtria més potent va provocar profundes modificacions de mentalitat, va obligar a reflexionar sobre les anteriors conviccions, sobre els antics ideals. I els intel·lectuals algueresos van tornar a lligar-se a tot allò que la ciutat havia produït de més significatiu en el camp cultural abans del feixisme, i hi hagué la primera renaixença algueresa. I tot això es va fer com una premissa al segon Retrobament, que és un retrobament sense descoberta, perquè, com diu la paraula, es va retrobar allò que s'havia perdut.

L'any 1952 neix el Centre d'Estudis Algueresos i, com escriu Rafael Catardi: «Van seure aleshores a la mateixa taula, a la Biblioteca comunal de l'Alguer, els vells representants de la Palmavera, com Carmen Dore i Joan Palomba i els continuadors d'avui», és a dir, els promotors Rafael Catardi, Rafel Sari, Antoni Simon Mossa, Pasqual Scanu.

L'any 1956 fan estada a l'Alguer Josep Palau-Fabre, Gabriel Nogués, Manuel Pagès, i Pere Català i Roca; aquest va estrènyer a ciutat amistats nombroses i indissolubles i va tenir un paper fonamental per a molts lletraferits algueresos; escrivia en *La Nuova Sardegna*: «En l'actualitat podem afirmar que els catalans no coneixem l'Alguer. Circumstàncies diverses han produït una distanciació més categòrica que la separació merament geogràfica. A Catalunya sabem molts, mes no tothom, que a Sardenya hi ha la població de l'Alguer on es parla encara el mateix idioma nos-

tre, per bé que l'imaginem en extrema decadència. I no sabem, en general, res més de l'Alguer [...]. Ens considerem, doncs, amb l'obligació moral de difondre la vivència algueresa.»

En 1957 l'Editorial Barcino publica *Vida: poemes algueresos*, d'Antoni Ballero de Càndia, amb el pròleg de l'historiador Ferran Soldevila. I en aquell mateix any un altre historiador, el P.

Pere Català i Roca FOTO: TORE SCALA

Miquel Batllori, va predicar en català a l'Alguer. En aquest any, com si volguessin subratllar d'una manera evident els lligams històrics que van unir l'Alguer a la resta dels Països Catalans, són sobretot els historiadors els qui fomenten la represa de les relacions i la divulgació de la realitat algueresa. De fet, a finals de 1957 diversos historiadors catalans (Miquel Batllori, Mercè Costa, Joan Ainaud de Lasarte, Joan F. Cabestany, Jesús-Ernest Martínez Ferrando, Ferran Soldevila, Francina Solsona i altres) acudiren a Sardenya per al VI Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, i la secció final tingué lloc a l'Alguer i fou presidida per l'alcalde de Barcelona, Josep Maria de Porcioles, detall que no és pas irrellevant, perquè significa una represa de relacions també en l'àmbit institucional.

L'any següent (1958) una beca, instituïda per Francesc Recasens, consentia que un jove alguerès, cada any,

pogués perfeccionar els seus coneixements lingüístics en institucions on s'ensenyés el català.

L'any 1960, gairebé per tal d'expressar amb un gest concret el desig pregonament sentit de trencar les traves del casolanisme lingüístic, Francesc i Pasqual Nonis amb alguns amics van fundar l'Agrupació Catalana d'Itàlia, que tenia com a finalitat principal la tutela i la divulgació de la llengua catalana i el foment d'iniciatives a favor de l'Alguer; a més, volia crear lligams amb tots els pobles que parlessin català.

I finalment arribem al famós creuer. Com escriu Lluís Jordà, la decisió d'una expedició col·lectiva parteix de l'any 1957. Molts pensaven en una visita a l'Alguer: hi pensava l'Obra del Diccionari, hi pensaven els algueristes barcelonins com els senyors Català, pare i fill, Manuel Pagès, Gabriel Nogués, Joan Cruselles, Domènec de Bellmunt. Però el projecte d'un viatge marítim prengué cos quan uns joves de Vilassar de Mar planejaren d'arribar a l'Alguer utilitzant una barca de pesca. Gràcies als bons consells i indicacions del grup dels algueristes barcelonins i a les peticions d'unes agències de turisme i de Francesc Recasens a la companyia de navegació Transoceànica, la barca de pesca fou substituïda per un vaixell: el *Virginia de Churruca*. Com que per la seva grandària aquesta no podia fondejar, centenars de barques alguereses els anaren a rebre per dur-los a port. Duien una imatge de la Moreneta.

Hem presentat els antecedents del Retrobament i del famós viatge de 1960 per evidenciar tot el treball preparatiu

Barques alguereses, amb bandera catalana, donant la benvinguda als catalans del *Virginia de Churruca* FOTO: PERE CATALÀ

Detall del *Virginia de Churruca* arribant al port de l'Alguer

ARXIU: PERE CATALÀ

d'un esdeveniment que no acaba en 1960, ans continua avui en dia, amb un valor simbòlic i també amb aspiracions ben concretes a fi de fer fortes i duradores les relacions entre els Països Catalans i l'Alguer, i sobretot assegurar vida a la llengua històrica de la nostra ciutat, perquè sense la llengua, que encara ens uneix, perdrien sentit les especials relacions entre Catalunya i l'Alguer i la nostra germanor fóra només un record del passat, i l'Alguer es tornaria sols una petita ciutat culturalment anònima, o, dit d'una altra manera, una ciutat com milers d'altres.

Vull remarcar també que les motivacions que van sostenir el Retrobament en les últimes dècades del segle xx i en la primera del segle XXI han adquirit una valència dramàtica. Si avui hom parla de la necessitat de tutelar i promoure la llengua històrica de l'Alguer és perquè l'abandó d'ús ha arribat a nivells extrems. Ara bé, la tutela de la llengua minoritzada no pot ser sostinguda per les febles forces de les associa-

cions, que objectivament ja han fet tot el que podien fer; a més, els recursos són insuficients. Ara cal que les intervencions de més contundència siguin institucionalitzades, cal una veritable política lingüística que no deixi la llengua al voluntarisme heroic però limitat dels particulars.

Alludim de passada, i a tall d'exemple, a una sola Associació: Òmnium Cultural, que, hereu de les instàncies del Retrobament, va obrar i obra per tal de mantenir lligams amb la resta dels Països Catalans i per fomentar l'ús de la llengua, i que, precisament per tal d'acomplir aquesta tasca, va portar el català de l'Alguer a les escoles: al parvulari amb el projecte Costura i a les elementals i mitjanes amb el projecte Palomba. Però avui, a causa de l'escassetat dels seus recursos, no sabem si encara podrà continuar fent classes d'alguerès en les escoles ciutadanes. De tota manera, la seva experiència ens palesa que l'ensenyament en les escoles (encara que en el seu cas fos en horaris extracurriculars i només un cop cada setmana) té com a conseqüència un evident i verificable augment de prestigi de la llengua en els pares i grups familiars que tenen nens involucrats en projectes de recuperació lingüística, i que, doncs, la dignificació de la llengua minoritzada, mitjançant l'escola, és una estratègia de tutela i promoció d'èxit cert. ♦